

ХРИШЋАНСКИ МОРАЛ И „ЗАКОНОПРАВИЛО” СВЕТОГ САВЕ СРПСКОГ

Сажетак: Труд светог Саве Српског на пољу стицања аутокефалности за Српски Православну Цркву био је усмерен и на значајне реформе кроз које је требало проћи свештенство и сам верујући народ. Начин да би се ова реформа остварила било је постојање зборника канонско - световног права који нам је данас познат под именом „Законоправило”. У својој основи, овај зборник у највећем делу садржи прописе црквено - канонског права који су, почев од времена Анкирског сабора 314. године, доношени на црквеним саборима и од стране појединих светих отаца са циљем да Црква превазиђе проблеме са којима се сусретала у одређеном периоду своје историје. Значајан део канона односи се на питања хришћанског морала, то јест на питања са којима су се у прошлости али и данас сусретали свештенослужитељи. Како и на који начин поступити приликом одређивања епитимије за неко недело учињено од стране свештеника или световног човека представља само један од елемената канона. Ништа мање значајан елемент јесте и то да се појединац, након епитимије која му је прописана, не враћа у исто злодело руководећи се Христовим речима упућеној блудници: „Иди, и не греш више”. „Законоправило”, као још увек меродаван законски зборник у СПЦ, има посебно место у изграђивању и очувању моралних вредности хришћанске вере међу верницима. Са друге стране, упркос томе што је савремено доба преиспуњено најразличитијим искушењима, у основи сваког од ових искушења налази се много тога о чему заправо говоре канони садржани у „Законоправило”. Имајући ово у виду, „Законоправило” је било и остаје један од извора хришћанског морала, а труд на приближавању овог извора најширем кругу верника остаје суштински важан задатак свештенослужитељима који им је, између осталих, и наложен непосредно од светог Саве Српског још од првих дана постојања аутокефалне СПЦ.

Кључне речи: Хришћански морал, свети Сава Српски, Законоправило, црквени канони

Једна од карактеристика православног хришћанства јесте и константан позив усмерен ка појединцу ради одбацивања свега што, по основама вере,

* slobodan.prodic@gmail.com

јесте препрека у његовом труду за стицањем заједнице са Богом какву су имали прародитељи пре грехопада. Одбацивање греховног и прихватање живота у хришћанским врлинама представља један од суштинских елемената практичности црквеног живота. Уколико се овај процес сагледава кроз перцепцију савременог хришћанина, он се с правом може препознати и као централна нит хришћанске етике или моралног богословља. Наиме, престати да се буде „стари”, те да се кроз врлински живот постане „нови” човек чак и данас, у времену када је Црква и њено морално учење у многим сегментима значајно потиснуто у други план, ипак остаје елемент вредности који у значајној мери одређује свакодневицу живота човека који потиче из средине формиране на основама хришћанских моралних начела. Када се говори о српском народу оно што свакако јесте интересантно и оно што га у значајној мери управо на основама искустава ранијих времена издваја и поставља у својеврсну групу просвећених народа, јесте околност да он, још у времену средњег века, упоредо са процесом устројења и обликовања сопствене нације и државе, захваљујући труду првојерарха Српске Православне Цркве (у даљем делу текста СПЦ) пролази и кроз интензиван процес етичког преображаја на темељима хришћанске етике. Чињеница је да се хришћанска вера међу Словенима ширила у времену раног средњег века, те да су свети Ћирило и Методије, а такође и њихови ученици, у значајној мери Цркву приближили Словенима, као и Словене Цркви. Ипак, када говоримо о српском народу, тек са појавом светог Саве Српског и са устројењем аутокефалне СПЦ, може се говорити о процесу који добија на интензитету пре свега због чињенице да административним престанком функционисања унутар Охридске архиепископије, простор којим је испрва владао Стефан Немања, затим његов син Стефан и потом читав низ владара из династије Немањића, постаје простор унутар кога постоји црквена јерархија устројена од особа који потичу из српског народа. Национална структура црквене јерархије, а поготово оне која спада у домен више црквене јерархије (епископат, настојатељи и настојатељице манастира) на простору архиепископије почев од времена светог Саве Српског, омогућава да се унутар народа заиста започне са неупоредиво озбиљнијим процесом християнизације у пуном смислу речи.

Християнизација, када говоримо о православном дефинисању овог процеса, није пуко прихватање вере. Штавише, християнизација у православној традицији можда на најбољи начин објашњења је речима светог Василија Великог у његовом 45. правилу: „Хришћанин који ружи Христа од хришћанског имена нема користи”, као и тумачењем ових речи у „Законоправило” светог Саве Српског: „Вјера без дјела је мртва. Никаква корист од имена, односно називати се хришћанином а заповијести Христове одбацивати и ругати Му се злим дјелима” (*Законоправило*: 195). Процес християнизације Срба од времена када на историјску позорницу ступа свети Сава Српски поприма не само неупоредиво већи обим од до тада предузетих корака, него овај процес поприма и неупоредиво обимније утемељење на светоотачким основама захваљујући управо Сави и његовом поимању вере и њеног значаја у свакодневици човековог

живота. Један од најупечатљивијих примера тога јесте Савин труд на стварању „Законоправила”.¹

„Законоправило” што га је свети Сава Српски приредио за потребе СПЦ настаје, по свему судећи, у Солуну свакако пре стицања аутокефалности. Савина улога у обликовању „Законоправила” наравно да је неоспорна јер он има активно учешће не само у одабиру грчких изворника који су послужили као основа за српски текст, него по свему судећи, као врстан познавалац грчког, и он сам прихвата се труда превођења појединих делова текста. Зборник који ће свакако обележити целокупан корпус писаних радова светог Саве Српског представља, из угла посматрања теме о којој говоримо, двокомпонентно дело. „Законоправило” излаже принципе хришћанске етике кроз канонско предање Цркве, а такође излаже и начела која представљају поглед на морал из аспекта световног законодавства. Етичка питања која су анализирана у овој књизи и поред поменутих светих и профаних извора ипак су утемељена у хришћанској вери, то јест на основама оног система вредности са којим се сусрећемо на страницама Светог Писма, пре свега на страницама Новог Завета. Управо из тог разлога у овом раду ми се нећемо дотицати дела „Законоправила” који је сачињен од изворника световног законодавства поготово имајући у виду околност времена њиховог настанка, то јест што они, као и црквени канони, настају у оном периоду историје Цркве када њено учење у значајној мери обликује и свакодневицу живота друштва унутар кога егзистира.

Када се посматрају спољашње карактеристике „Законоправила” лако се примећује да је његов већи део посвећен црквеним канонима. Ове одлуке Васељенских и помесних сабора, као и правила појединих црквених ауторитета попут већ поменутог Василија Великог или Атанасија Великог, Петра Александријског, Григорија Нисског, Григорија Богослова и других, за право представљају одговор Цркве на изазове са којима се она суочавала у одређеном тренутку. Када се говори о хришћанском моралу, црквени канони у основи јесу својеврсни подсетници хришћанима управо на оно што је изложено у књигама Светог Писма, а посебно књигама Новог Завета. Црква као жив организам сачињен од људи са свим њиховим слабостима и врлинама налази се у непрекидном процесу усавршавања зарад једног циља - заједнице са Богом. Свети Сава Српски, изузетно добро познавајући начела еклисиологије, стварање аутокефалне СПЦ посматра наднационално, то јест он акценат ставља на појединца и на његово спасење. Првенствено се он сам, у оквирима својих

¹ Нагласимо да у српској богословској али и историографској литератури, а поготово оној која настаје током 20. века, неретко се сусрећемо са појавом да се „Законоправило” поистовећује и назива термином „Крмчија”. Ово је, на жалост, само једно у низу пројављених недовољних упутности у домен познавања црквено - канонског права православне Цркве. Наиме, „Законоправило” представља дослован превод грчког термина „Номоканон” којим се указује на зборнике црквених и световних правила (закона) помоћу којих су, између осталог, били успостављени међусобни односи у византијском друштву. Са друге стране „Крмчија” представља термин који потиче из руског језика и односи се на нешто касније настао зборник канона и закона формиран под утицајем „Законоправила” на просторима Русије. Сам термин „Крмчија” свакако јесте неупоредиво сликовитији, поготово када је реч о теми о којој говоримо јер у својој основи има појам „крма” са значењем оног дела брода помоћу кога се њиме управља.

могућности, заиста прихватао најразличитијих врста подвига како би сам истрајао на путу богопознања. Његов лични пример био је и остао само једна од небројених примера монашког пута ка Царству Божијем. Истовремено Сава је, како нам о томе сведоче његови сачувани радови, а пре свих „Законоправило” устројење СПЦ посматрао као корак у сваковрсном ојачавању државе и народа. Елемент овог процеса јесте труд на постојању изворника помоћу кога ће епископат СПЦ имати могућност да на правилан начин реагује приликом најразличитијих искушења. Сведочанство тога јесу и речи Теодосија забележене у Савином житију: „Давши им књиге законске, да по предању светих апостола и светих отаца уче народ како да се подижу у вери у Господа нашега Исуса Христа, и заповедивши им да га покајањем обраћају ка Богу” (Теодосије, 136).

„Законске књиге” свакако јесу „Законоправило”. Сведочанство постојања праксе да се „Законоправило” унутар СПЦ током средњег века константно преписивало и да су се ови егземплари налазили при епископским седиштима јесте и то да данас имамо сачувано више преписа из различитих периода. Нама је данас свакако најпознатији тзв. Иловички препис, али оно што је потребно нагласити јесте да постоји и тзв. Сарајевски препис „Законоправила”. Овај препис настао је пре 1362. године, а оно што је нарочито важно јесте да се сматра најприближнијим оригиналу који је, на жалост, нетрагом нестао током векова.

Ипак, за тему о којој говоримо важан је садржај „Законоправила” или, прецизније, напомене везане о хришћанском моралу унутар различитих канонских одредби. Наиме, упоредо са детаљима који се тичу административних питања у животу Цркве у различитим временима,² сваки од сабора, било да је реч о Васељенским или помесним, а такође и сваки корпус правила настао од стране појединих светих отаца, у мањој или већој мери дотиче се питања хришћанског морала. Разлози настајања ових правила веома су конкретни. Сваки канон који је прихваћен унутар Цркве настаје као одговор на конкретан проблем. Према томе, канони се могу посматрати и као реакција Цркве на проблеме у периоду када настају. Исто тако, они се могу и требају посматрати и као својеврсне превентивне мере како се проблеми не би поново појављивали унутар црквених заједница. Уколико се пак ови и овакви проблеми појаве, канони црквеној јерархији пружају могућност да се на правилан начин поставе према истим и да се благовремено покрене процес његовог превазилажења.

Канони изложени у „Законоправилу”, а који се баве питањима хришћанског морала, вишестрано су интересантни. На пример, поједини канони односе се човека као појединца, то јест на проблем са којим се он лично суочава и који, као такав, може бити погубан за њега самог. Пример тога јесте, рецимо, однос према онима који су се добровољно одrekli Христа, препустили кастрацији или оних који робују страсти самозадовољавања, искушењу стомакоугађања и т.д. Са друге стране, многи међу канонима указују на проблеме уза-

² Нагласимо да је период настанка канона релативно дугачак јер најранија правила настају у време помесног сабора у Анкири, то јест 314. године, недуго након проглашавања Миланског едикта, па све до времена Седног Васељенског сабора одржаног у Никеји током септембра и октобра 787. године.

јамног односа хришћана са хришћанима и хришћана са нехришћанима. Оно што је заједничко за ове инструкције настале зарад очувања моралних вредности хришћанске вере јесте да оно што се чини не буде противно етичким принципима и учењу хришћанства које у својој основи има љубав према Богу и љубав према ближњем. Утемељени управо на ове две највеће хришћанске заповести, канони инструкују појединца али и заједницу о томе какав став да заузму као превентиву, а истовремено прописују и казну за оне који су поклекли у одрђеном моменту. У вези са овим нарочито су интересантни канони који се тичу проблема изазваних са сексуалношћу. Наиме, сексуални импулс је изузетно снажан нагон који је природно присутан у сваком човеку, а поготово у млађој животној доби. Однос Цркве према сексуалности дефинисан је прецизно јер по хришћанском учењу сексуални однос између мушкарца и жене није ускраћен. Штавише, он је потребан и то не само зарад остварења родитељства, него и зарад обуздавања страсти које проистичу из сексуалне жеље. За Цркву је брак између једног мушкарца и једне жене начин на који она (Црква) одговара на све недоумице везане не само за брачну заједницу него и за искушења иницирана сексуалним нагоном у појединцу. Са друге стране, мноштво канона, а поготово они који су потекли од светог Василија Великог, указују на проблеме који су се појављивали међу хришћанима а у основи представљају дијапазон искушења изазваних најразличитијим видовима поремећаја сексуалности.³

Базирајући се на старозаветном Декалогу који је, нагласимо, прихваћен од стране Цркве као значајан елемент у формирању хришћанских етичких норми, канони у мањој или већој мери прате изложена питања морала унутар десет Божијих заповести. Осим прељубе о којој говори седма заповест, у канонима се срећемо и са напоменама у вези са шестом заповести (у вези са убиством),⁴ осмом заповести (у вези са крађом),⁵ деветом заповести (у вези са лажним сведочењем),⁶ и десетом заповешћу (у вези жеље за поседовањем нечега или некога што је туђе).⁷

³ Поменути дијапазон иде од проблема везаних са изазовом прељубе и блудочињења, па све до заиста озбиљних парафилија као што је, на пример, зоофилија (скотоложништво).

⁴ Не улазећи у подробно набрајање канона који се, на пример, баве питањима убистава или крађе, ради илустрације навешћемо само по један од канона. Тако, на пример, у вези са убиством интересантна су два правила Анкирског сабора, то јест 22. и 23. правило. У 22. правилу се наглашава да онај који вољно учини убиство може се причестити тек на крају живота (на самрти), док по напомени 23. правила поменутог сабора онај који невољно учини убиство треба да пет година проведе у покајању.

⁵ У вези са овим интересантна су правила светог Григорија Чудотворца и понашањем хришћана томо ратног времена, то јест у време најезде варварских племена када су се многи, на жалост, полакомили и започели са пљачкањем туђе имовине. Ништа мање нису интересантна правила светог Григорија Нисског.

⁶ Потребно је нагласити да се канони баве питањима црквеног али и световног суда. Наравно да су канони у вези са црквеним судовима многобројнији, мада постоје канони који одређују како и на који начин хришћани треба да се понашају на световним судовима, поготово уколико су позвани у својству сведока. У вези са овим питањем интересантан је низ канона Картагинских сабора.

⁷ У вези са овим нарочито су интересантни канони који се односе на оне који се баве каматарењем. Тако, на пример, 17. правило Првог Васељенског сабора наглашава да онај који узима ли-

Упоредо са овом врстом канона унутар „Законоправила” срећемо се са читавим низом правила који се односе на понашање хришћана према институцијама друштва унутар кога живе. Најчешће је реч о елементима везаним за свакодневицу живота, а посебно оним који се тичу сегмента забаве. Као што нам је познато, у време Римске империје, унутар које се и формира Црква, индустрија забаве била је веома усавршена. Многе од забавних подједнако су биле распрострањене како због религиозних, али много више због политичких разлога. У таквом окружењу, хришћани су свакако требали да имају одређене смернице у вези са тим како и на који начин да се поставе пред овим изазовима. Стога не треба да чуди да поједини канони не препоручују хришћанима да недељом и празницима одлазе у позоришта,⁸ а исто тако, уколико су се прихватили хришћанске вере и начина живота, да се не баве занимањем глумца, свирача или забављача.⁹ Штавише, поједини канони не допуштају склапање брака између хришћана и глумаца.

Ових неколико примера канонског предања које је садржано у „Законоправилу” светог Саве Српског пружа могућност да ово дело посматрамо као руководство за усавршавање хришћана у практичној етици. Ове напомене заиста јесу путокази ка изградњи карактерних особина које издвајају хришћанина од некога ко то није (Фатић, 93). Друштво унутар кога је мисионарио свети Сава Српски и за које и јесте створио „Законоправило” било је далеко од идеалне хришћанске заједнице.¹⁰ Сведочанство тога јесу и фрагменти „Законоправила” који се односе на нецрквене заједнице попут оне која је означена термином „бабуни” или „богумили”.¹¹ Без обзира на то да ли је реч о масалијанима или некој другој јеретичкој организацији, оно што је битно нагласити, а у вези је са темом о којој говоримо, јесте да свети Сава Српски, напоменама које интерполира у редакцију „Законоправила” у вези са овом али и

хву или камату представља некога који је стран Цркви и, ако је свештеник, да мора бити изврнут из чина, то јест да мора бити рашчињен. Такође је интересантно и 6. правило светог Григорија Чудотворца које напомиње да „што је од брата твога, а пронађеш на путу, немој узимати за себе. Казује се у Поновљеним законима: *Узми, и нека буде у тебе, док не затражи брат твој*”.

⁸ Погледати 61. правило Картагинских сабора.

⁹ Погледати 63. правило Картагинских сабора. Овде је прикладно поменути да у „Законоправилу” свети Сава Српски употребљава веома интересантан термин. Реч је о термину „шпилман” којим указује на професију забављача.

¹⁰ Немогућност постојања идеалне хришћанске заједнице уочљива је, између осталог, и у новозаветним књигама. Наиме, безмало свака посланица која чини новозаветни корпус, настаје са одређеним циљем. Најчешћи разлог настајања одређене посланице јесте учвршћивање у вери и превазилажење проблема са којима се она сусреће а који могу оставити значајне последице на исту. Према томе, идеализација ране Цркве као заједнице која је била ослобођена од робовања страстима и греху потпуно је погрешна, као што је погрешна и идеализација немањићке Србије као државе снажног морала и готово безгрешних људи.

¹¹ У вези са богумилима и њиховим етичким специфичностима потребно је поменути да се у сачуваним историјским изворима готово по правилу не доводи питање њиховог морала. Штавише, они се описују као изузетно моралне особе које, следећи учење своје вере, у одређеним ситуацијама могу послужити као примери како православним, тако и римокатоличким хришћанима. У одређеним околностима може се рећи да је управо њихов морално - аскетски живот и спремност на испуњавање етичких норми био разлог што су им подједнако прилазили и обични људи, али и средњовековна властела.

другим религиозним организацијама које су изван Цркве, заправо настоји да верујуће хришћане СПЦ упозори не само на изазове које са собом носи прозелитизам, него и на то да остају постојани у начелима православног хришћанског етичког система. По свему судећи у прилог томе говори и чињеница да је унутар „Законоправила” уврштено и дело „О јересима” преподобног Јована Дамаскина, које ће, поготово због напомена у вези са исламом, имати своју практичну употребу у времену када ће средњовековна Србија све више и више почети да трпи притисак државе у којој је ислам био не само верски, него и политички покретач у експанзионистичким политичким кретањима. Да ли је свети Сава Српски имао визионарски дух и да ли је, боравећи на просторима Палестине и Блиског истока уопште, благовремено приметио опасност од милитантног експанзионизма исламских владара, те да ли је кроз „Законоправило” хтео да упозори српски народ на оно што ће се догодити у другој половини 14. века, на ово питање се не може са сигурношћу дати нити потврдан нити одричан одговор. Много важније питање јесте у којој је мери, захваљујући „Законоправило”, унутар СПЦ дошло до јачања морала самих верника и свештенства? Као и у многим другим сегментима проучавања друштвене историје у времену средњег века, и у овом случају сусрећемо се са проблемом помањкања релевантних историјских извора. Ипак, захваљујући доступним изворима, може се рећи да није дошло до неког радикалног преокрета. Штавише, дуго времена након упокојења светог Саве Српског, то јест све до пропасти Деспотовине, свакодневица живота међу Србима безмало је била иста као и свакодневица живота осталих православних народа на просторима Балканског полуострва. У пракси би то значило да је човек био изложен уобичајеним страстима и изазовима који га прате још од времена прародитељског грехопата, као и то да се он, као појединац, неретко саплитао и упадао у замке које су му биле постављене. Суштински елемент који је био важан не само за време средњег века, него је исто тако битан и данас за оне који желе да живе животом достојним хришћанског имена, била је (зло)употреба слободе. Наиме, систем моралних вредности који је изложен у етици православне Цркве јесте нешто што човек прихвата или не прихвата. Уколико он то прихвати, управо услед евидентне људске слабости, свако од нас током овоземаљског живота прави мање или веће „падове”. Реч је о неминовности у најширем смислу те речи. Насупрот томе, један од разлога постојања канона јесте да се помоћу њих препозна али и учини „запрећење”, то јест да појединац заслужено добије одговарајућу епитимију због престапа који је учинио. Ми данас прилично сужавамо значај ове праксе препознајући у њој само и искључиво казну. Ипак, то није казна која постоји сама за себе. То није само казна која некога, на одређени временски период, искључује из црквене (евхаристијске) заједнице. Термин „запрећење” има много комплексније значење. Њиме се човек истовремено кажњава, поучава али и упозорава на то да он, истрајношћу у греху, заправо сам себе чини странцем за Христа. За разлику од савременог човека, човек у времену средњег века или у времену када је њему заиста било значајно учење Цркве и сама његова вера у Царство Божије, размишљао је о есхатолошкој димензији, то јест о себи у будућности. Из таквог размишљања свакако је

произилазило подробније размишљање у вези са тим да ли учинити или не учинити неки грех. На тај начин, за разлику од, на пример, „неверујућег” човека, промишљање о последицама стварало је својеврсну етичку подлогу. Један од фундаменталних елемената или боље рећи полазне основе када говоримо о православном српском народу, представљало и „Законоправило” са својим прописима како и на који начин проводити свакодневицу. Ово нам у одређеној мери даје за право да устврдимо како је човек средњег века ипак имао нешто снажније изграђен етички систем од, на пример, човека с краја 19. и током читавог 20. века који је био и јесте изложен изазовима секуларности.

Као посебно питање намеће се оно које је у вези са разлозима због којих је „Законоправило” доскора било безмало заборављено унутар српског народа или се на њега посматрало само и искључиво као на књижевно дело светог Саве Српског?

Прилично је комплексно дати прецизан одговор на ово питање мада, уколико се оно посматра из угла православног хришћанина који прихвата и испуњава начела црквено - канонског права, одговор има једносмеран правац, то јест стиче се утисак да је реч о настојању које за циљ има слабљење утицаја вере на свакодневицу живота и то не само појединца, него и целокупног националног корпуса. Однос према „Законоправилу” током протеклих неколико векова, то јест у периоду од пропасти Деспотовине па све до последње деценије 20. века заправо представља и однос какав је био према питању хришћанске етике утемељене на основама канонског предања. Српски народ, пролазећи кроз различите периоде историје прилично олако одбацио је од себе светосавске етичке норме. Разлога за ову појаву заиста је на претек. Уопштено говорећи они су истовремено и резултат масовних миграторних кретања изазваних различитим политичким дешавањима на просторима Балканског полуострва, као и прихватања етике која своје основе има у чистом рационализму, па самим тим и у атеистичким или антиатеистичким учењима и идеологијама. У сваком случају, поготово од времена просветитељства и личности попут Димитрија Обрадовића чији је животни пут од монаха до заговорника идеја западних мислилаца неретко крајње негативно усмерених према свему што носи предзнак хришћанства, а такође и времена уплива социјалистичких идеја које су са собом доносили српски ученици који су се неретко школовали у богословским установама на просторима Русије током 19. века, „Законоправило” светог Саве Српског и његов практични етички систем све више и више бивају потискивани са циљем да буду потпуно заборављени. С времена на време, унутар СПЦ појављивали су се појединци попут оца Јустина (Поповића), који су указивали на значај „Светосавља” али не као фолклорног елемента, него као односа према изазовима савремене европске филозофије живота.¹² Са друге стране, труд епископа Никодима (Милаша) на објављивању зборника црквених канона на српском језику и њиховог тумачења резултирао је његовим дво-

¹² Првенствено мислимо на његово по обиму невелико, али заправо заиста важно дело под насловом „Светосавље као филозофија живота”.

томним делом које и даље јесте непревазиђено штиво за проучавање црквено - канонског права, али то ипак није рад који излаже садржај „Законоправила”.¹³

Оно што је такође интересантно јесте и то да индиферентан али и негативан однос према „Законоправилу” није био изражен само у световним круговима. Штавише, овакав однос приметан је и међу највишим представницима црквене јерархије. У прилог овој констатацији говори податак да је тек 2015. године светло дана угледао превод „Законоправила” који је објављен од стране манастира Добрун из Митрополије дабробосанске. Из тренутне перспективе тешко је отети се утиску да је својеврстан „камен спотицања”, када је реч о „Законоправилу” као полазној основи за просвећење најширих друштвених слојева у хришћанској етици, било управо то што је овај зборник црквених и световних закона имао за циљ подизање вере и призив човека на покајање. Уколико се узме у обзир и то да по хришћанској вери онај који учи или боље речено онај који просвећује треба то да чини не само речју, него и личним примером, околност да поједини пастири треба да понесу запрећења због одређених учињених недела, биће само један од разлога одбацивања „Законоправила” и његовог посматрања само и искључиво као елемента средњовековне рукописне баштине. Данас, када на говорном српском језику постоји неколико превода различитих рукописа „Законоправила”, не само истраживачима, него и обичном верујућем човеку пружена је могућност да упозна али и живи у складу са хришћанским етичким нормама које су нам предате од утемељивача аутокефалне СПЦ и њеног првог архиепископа. Када се свему овоме дода и податак да је „Законоправило” и даље једна од најважнијих књига када је реч о функционисању црквено - правних односа у СПЦ, напомене о његовој важности наравно да добијају додатну вредност. Оно што и даље чуди многе јесте због чега је требало толико дуго времена да оно буде доступно савременом човеку на савременом српском језику?

Литература:

1. *Sarajevski prepis Zakonopravila svetog Save iz XIV vijeka*, Manastir Dobrun, 2015.
2. Теодосије, *Žitije svetog Save*, Beograd, 1990².
3. D. Dragojlović, *Istorija filozofske misli u Srba epohe feudalizma*, Beograd, 2009.
4. S. Prodić, *Arhiepiskop Georgije (Koninski), episkop Partenije (Sopkovski) i njihovo delo „O dužnostima parohijskih sveštenika”*, Šibenik, 2015.
5. Fatić, *Asketska etika kao metodološki eklektička etika*, Theoria 2 (2014), str. 87-106.

¹³ Потребно је подсетити да је прво издање овог Милашевог дела објављено почетком 20. века, а да ће наредно издање бити објављено тек читав век касније. Исто тако, потребно је подсетити да је у оквиру издавачке делатности Епархије далматинске скупа са Милашевим делом о црквеним канонима у неколико наврата бити објављена „Књига правила” у преводу са црквенословенског језика. У том делу које настаје 1893. године у Русији изложени су канони без пропратних коментара али у редакцији која је опширнија него ли она са којом се сусрећемо у „Законоправилу”. Разлог настанка превода и објављивања „Књиге правила” првенствено је био тај да се ученицима богословија СПЦ пружи могућност да прочитају текст канона о којима су до тада само слушали или читали у уџбеницима црквеног права.

ХРИСТИАНСКАЯ ЭТИКА И „ЗАКОНОПРАВИЛО” СВЯТОГО САВВИ СЕРБСКОГО

Резюме: Труд святого Савви Сербскаго зарад стечения автокефальности СПЦ требовал, между прочим, и процесс реформы через который иметь надобность проходить священство и верующий народ. Образ осуществления реформы есть и существование кодекса каноническо - церковнаго права - „Законоправила”. Значительный номер правила имае отношение на вопросы христианской этики. „Законоправило” есть и будеть источник этики для христиан. Работа зарад приближения верующим „Законоправила” как крепкаго источника морального система ценности остаеет существенная задача сербскому духовенству которая им предложена непосредственно от святого Савви Сербскаго.

Ключевая слова: Законоправило, христианская этика, церковный канони, святой Савва Сербский

CHRISTIAN ETHICS AND THE RULE OF SAINT SAVA OF SERBIA

Summary: The efforts of St. Sava of Serbia to acquire the autocephaly of the SOC required, among other things, a reform process through which the clergy and believing people were to go. A segment of this reform is the emergence of a code of church-canon law called the Rule. A significant number of rules touch on Christian ethics. Law has been, and will be, a source of ethics for Christian. The effort to bring believers to the Law as a powerful source of the moral value system remains a primary task for the Serbian clergy, who was commissioned directly from St. Sava.

Key words: Law, Christian Ethics, Church Canons, Saint Sava Serbian